कुसुन्डा गिपन
(कुसुन्डा भाषा कक्षा)
आधारभूत पाठ्यसामग्री

लेखकः उदयराज आले

भाषा आयोग

शङ्खमूल, काठमाडौँ

२०७८

कुसुन्डा गिपन

(कुसुन्डा भाषा कक्षा)

आधारभूत पाठ्यसामग्री

प्रकाशकः भाषा आयोग

शङ्खमूल, काठमाडौं

सर्वाधिकार © भाषा आयोग

संस्करणः पहिलो

प्रकाशन वर्षः २०७८ (सन् २०२१)

नेपाली भाषा सम्पादनः डा.लोकबहादुर लोप्चन

श्री बाल विक्रम राई

कम्प्युटर सेटिङः श्री भुपेन्द्रप्रसाद जोशी

मुद्रणः सहारा प्रिन्ट कनेक्सन, डिल्लीबजार, फोन : ९८५१०७४१३३

प्रकाशकीय

भाषा हाम्रो जीवन, समुदाय र समाजको सूक्ष्म एवम् स्थूल पक्षको प्रतिबिम्ब हो । बहुभाषिकता नेपालको वैशिष्ट्य हो । नेपालका भाषाहरूको संरक्षण, संवर्धन र विकास हाम्रो अस्तित्वसित जोडिएको छ।भाषाहरूको महत्त्वबोधको अभिव्यक्तिका रूपमा नेपालको संविधानको धारा २८७ मा भाषा आयोग गठनसम्बन्धी व्यवस्था गरिएको छ । संविधानप्रदत्त जिम्मेवारी तथा भाषा आयोग ऐन, २०७४ का प्रावधानअनुरूप स्थापनाकालदेखि नै आयोगले सरकारी कामकाजको भाषा निर्धारणका आधारहरूको पहिचान, भाषाको संरक्षण, संवर्धन र विकास, मातृभाषाको स्तर मापन र शिक्षामा प्रयोग सम्भाव्यताका साथै भाषासम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान र अनुगमनका क्षेत्रमा कार्यहरू गर्दै आइरहेको छ ।

भाषा आयोगले संयुक्त राष्ट्र सङ्घबाट सन् २०२२ देखि २०३२ को दशकलाई **अन्तर्राष्ट्रिय आदिवासी भाषा दशकका** रूपमा मनाउन गरिएको आह्वानलाई आत्मसात गरिएको छ।नेपालका केही अत्यन्त लोपोन्मुख मातृभाषाहरूको संरक्षण, संवर्धन तथा पुस्तान्तरणका लागि आयोगले समुदायमा आधारित भाषा कक्षा सञ्चालन गर्दै आएको छ।तिलुङ, बराम र कुसुन्डा गरी तीनवटा भाषाहरूमा विगतदेखि नै भाषा कक्षा सञ्चालन भइआएको छ। कुसुन्डा भाषाका वक्ता एक जना मात्र रहेकाले भाषावृत्ति समेत प्रदान गरिएको छ भने आगामी आ.व.२०७८/७९ देखि दुरा र लुङखिम भाषाहरूमा समेत समुदायमा आधारित कक्षाहरू सञ्चालन हुन गइरहेको छ । उल्लेखित भाषाहरूमा कक्षा सञ्चालनका लागि आयोगबाट भाषाविज्ञ, सम्बद्ध समुदायको भाषिक संस्था र लेखकहरूबाट भाषा कक्षा आधारभूत पाठ्यसामग्री तयार गरेको छ। जसमा तिलुङ, कुसुन्डा र बराम भाषाको ३० दिने कक्षाको लागि पाठ्यसामग्री तयार भई यस अघि सञ्चालन भाषा कक्षाको पठनपाठनमा प्रयोग गरिएको छ। जसमध्ये कुसुन्डा भाषामा तयार भई कुसुन्डा भाषा कक्षा, आधारभूत पाठ्यसामग्री (कुसुन्डा गिपन) पठनपाठनमा समेत प्रयोग गरिएको यो पाठ्यसामग्रीलाई प्रकाशन गरी कुसुन्डा भाषा कक्षा सञ्चालनमा उपयोग गरिनेछ।

यस **कुसुन्डा भाषा कक्षा, आधारभूत पाठ्यासामग्री (कुसुन्डा गिपन)** प्रकाशन कार्यमा निरन्तर संलग्न रही महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउनु भएकोमा म भाषा आयोगका सदस्य श्री उषा हमालज्यूलाई विशेष रूपमा सम्झन चाहन्छु ।

प्रस्तुत कुसुन्डा भाषा कक्षा सञ्चालनको लागि **कुसुन्डा भाषा कक्षा, आधारभूत पाठ्यसामग्री (कुसुन्डा गिपन)** लेखन कार्यको संयोजन गरी पुस्तकाकारमा ल्याउन सहयोग पुऱ्याउनु हुने का.मू. सचिव श्री लक्ष्मीप्रसाद भट्टराईज्यू तथा तिलुङ भाषामा पाठ्यपस्तक लेखनका निमित्त ३० दिने भाषा कक्षाको पाठ्यसामग्रीको खाका उपलब्ध गर्नुभएका भाषाविद अमृत योञ्जन तामाङ र यसलाई लेखन तथा सम्पादन गरी सहयोग गर्नुहुने लेखक उदयराज आले काप्रति आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु।यसैगरी नेपाली भाषा सम्पादनमा सहयोग गर्नुहुने भाषा आयोगका उपसचिव डा. लोकबहादुर लोप्चन र प्राविधिक सहायक श्री बालविक्रम राईप्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस महत्त्वपूर्ण कार्यमा संलग्न रहनु भएका आयोगका सम्पूर्ण कर्मचारीहरू एवम् सामग्रीको कम्प्युटर सेटिङ तथा डिजाइन गर्ने कम्प्युटर अपरेटर श्री भुपेन्द्रप्रसाद जोशी धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ ।

अन्त्यमा, पहिलो प्रयासस्वरूप आएको कुसुन्डा भाषामा तयार गरिएको तिलुङ भाषा कक्षा, आधारभूत पाठ्यासामग्री (कुसुन्डा गिपन) लाई अझ स्तरीय बनाउँदै लैजान सम्बद्ध भाषाका वक्ताहरू, सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञहरू तथा पाठक वर्गबाट रचनात्मक सुझावको लागि हार्दिक अनुरोध गर्दछु।भाषाको उन्नयन र समृद्धिका लागि सदाझैं यहाँहरूको क्रियाशीलता, प्रेरणा र योगदानको अपेक्षासहित **अन्तराष्ट्रिय आदिवासी भाषा दशकको** सन्दर्भमा यहाँहरू सबैमा हार्दिक शुभकामना अर्पण गर्दछु।

डा. लवदेव अवस्थी

अध्यक्ष, भाषा आयोग

विषयसूची

क्र.सं.	विषय	पृष्ठ संख्या
१.	पाठ–१	१
२.	पाठ–२	३
३.	पाठ–३	५
४.	पाठ–४	७
५.	पाठ–५	९
६.	पाठ–६	११
७.	पाठ–७	१३
८.	पाठ–८	१५
९.	पाठ–९	१६
१०.	पाठ–१०	१८
११.	पाठ–११	२०
१२.	पाठ–१२	२१
१३.	पाठ–१३	२३
१४.	पाठ–१४	२४
१५.	पाठ–१५	२६
१६.	पाठ–१६	२८
१७.	पाठ–१७	३०
१८.	पाठ–१८	३२
१९.	पाठ–१९	३३

२०.	पाठ-२०	३४
२१.	पाठ-२१	३५
२२.	पाठ-२२	३६
२३.	पाठ-२३	३७
२४.	पाठ-२४	३८
२५.	पाठ-२५	४०
२६.	पाठ-२६	४२
२७.	पाठ-२७	४४
२८.	पाठ-२८	४५
२९.	पाठ-२९	४६
३०.	पाठ-३०	४७
शब्दार्थ		४८

पाठ - १

नमस्कार

सोजाक नोकोक	नमस्कार बाजे
सोजाक न्या	
सोजाक येम्जार	
सोजाक येम्जार्नि	
सोजाक माकान्छा	
सोजाक माकान्छि	
सोजाक बुडुन	
सोजाक ग्याउजि	

अभ्यास

क) नेपालीमा भन्नुहोस् ।

१. सोजाक भया   १. ....

२. सोजाक माइ   २. ....

३. सोजाक बाइ   ३. ....

४. सोजाक बयि   ४. ....

५. सोजाक गेसालि   ५. ....

ख) कुसुन्डामा भन्नुहोस् ।

१. बिहानको नमस्कार	१. ....
२. दिउँसोको नमस्कार	२. ....
३. साँझको नमस्कार	३. ....
४. हिजोको नमस्कार	४. ....
५. भोलिको नमस्कार	५. ....

शब्दार्थ

उहि (घर)	उहि वोचि (छाना)	अगै (कुकुर)	ब्या (पिरो)
आटा (मुख)	टाङ (पानी)	उन (बाटो)	काइ (हावा)
बेगै (कुसुन्डा)	येङ्गु (ढुङ्गा)	म्येहाक (राजा)	इ/यि (रुख)
जिङ (तेल)	बुल्चुम (उपियाँ)	बम (आकाश)	डिबाङ (पहाड)
घियाँक (सुरवाल)	ऐराक (गरिब)	डुगा (जमिन)	डिमि (धुँवा)
याखोलक (लाटो)	टाप ग्या (भाले)	गि (कपाल)	म्येहाक (राजा)
म्येहाक्नि (रानी)	लाङसि (ऐँसेलु)	लापा (रगत)	

पाठ - २

सर्वनाम

चि (म)	चियि (मेरो)	टन्डा (मलाई)
टोक (हामी)	टिगि (हाम्रो)	टोक्डा (हामीलाई)
नु (तिमी)	नियि (तिम्रो)	नन्डा (तिमीलाई)
नोक (तिमीहरू)	निगि (तिमीहरूको)	नोक्डा (तिमीहरूलाई)
गिना (ऊ, त्यो)	गिनायि (उसको)	गिन्डा (उसलाई)
ना (यो)		
टा (यो)		

नु गिजि नटन	तपाईको नाम के हो ?
नु नटन अन	तपाई के गर्दै हुनुहुन्छ ?
गिना कलम नटिये	त्यो कसको कलम हो ?
गिना कलम गिनायि	त्यो उसको कलम हो ।

अभ्यास

क) कुसुन्डामा लेख्नुहोस् ।

१. यो घर हो ।	१. ....
२. यो पानी हो ।	२. ....
३. पानी धेरै छ ।	३. ....
४. बाटो लामो छ ।	४. ....
५. तिमी राम्रो छौ ।	५. ....

६ मेरो नाम ... हो ।　　　　६. ....

७. हामी साना छौँ ।　　　　७. ....

८. तिमी अग्लो छौ ।　　　　८. ....

९. ऊ ढिलो गयो ।　　　　९. ....

१०. ऊ छिटो आयो ।　　　　१०. ....

शब्दार्थ

ब्यागोरोक (मुला)	आटाङ (पाइला)	आटा गि (जुँगा)	अजि (अरू)
आट (पासो)	आङगि (भोटो)	आटा गिटाङ (न्याल)	बाँका (खुर्पा)
बेन (काँचो नपाकेको)	डबाक (अहिले)	ढैया (बुढो मान्छे)	डङगा (लठ्ठी)
जाङजा (वन मान्छे)	जै (खरानी)	जगल (बुढी मान्छे)	गिजि (नाम)
ओङचा (दिउँसो)	इसि (साँझ)	डुम (माटो)	इनङ (आँखा)
आट (पासो)	जा (आगो)	बुल्चुम (उपियाँ)	येन (खुट्टा)

पाठ - ३

चि/चिउ (हो), ओडोक (होइन)

जा		आगो हो।
टाङ		
निकु	चि/चिउ	
एन		
येङ्गु		

उहि		घर होइन।
पैजि		
आगै	ओडोक	
म्याक्चिगे		
कोटु		

अभ्यास

क) नेपालीमा लेख्नुहोस्।

१. गिना राम चि — १. ....

२. टा इ चि — २. ....

३. ना उहि टोक चि — ३. ....

४. चि हरि चि — ४. ....

५. इ घोब्बा चि — ५. ....

६. ना फुरलुङ चिउ — ६. ....

७. ना लङका ओडोक — ७. ....

८. ना गिमि चियि ओडोक — ८. ....

९. यै चु — ९. ....

१०. टन्डा इडाङ काउ — १०. ....

ख) कुसुन्डामा लेख्नुहोस् ।

१. बुबा ठूलो मान्छे हो । — १. ....

२. यो तन्नेरी होइन । — २. ....

३. बाख्रा हो, भैँडा होइन । — ३. ....

४. पैसा हो । — ४. ....

५. लोखर्के होइन । — ५. ....

शब्दार्थ

गिटट (छाला)	गिजाङ (शरीर)	गिमि (पैसा)
गिलाङ टाप (कालिज)	गिचि (काँडा)	गिपान (फूल)
गिलाङ अबक (च्याउ)	गिम्जि (आफ्नै)	गेभुसा (दही)
विइठु डम (चिप्लो माटो)	गिसि (मोटो)	गुहु (हड्डी)
येन्गुट (न्याउरी मुसो)	सुडुङ (गुफा)	इपि (टाउको)

पाठ - ४

चु/चि/चिउ (छ), काउ/खाइ (छैन)

जा		आगो छ।
टाङ		
इङ	चु/चि/चिउ	
निकु		
उन		

निउ		मान्छे छैन।
उहि		
पैजि	काउ/खाइ	
आगै		
कटौ		

ना उन लङका चिउ — यो बाटो लामो छ।

इस्ना असि मनि निउ चिउ — त्यहाँ कति धेरै मान्छे छन्।

ना इ घोब्बा चिउ — यो रुख अग्लो छ।

लपा फुरलुन चिउ — रगत रातो हुन्छ।

नि उहि ओङनि चिउ — तपाईको घर ठूलो छ।

चि टैसा चि — म यहाँ छु।

टु डुखु चिउ — दुई वटा सर्पहरू छन्।

टैना टाङ गिवन चिउ आज पानी पर्छ।

टाङ काउ/खाउ पानी छैन।

अभ्यास

क) चु/चि को प्रयोग ५ वटा नयाँ वाक्य बनाउनुहोस्।

१. ....

२. ....

३. ....

४. ....

५. ....

नसा (माछा)	टाप (कुखुरा)	टाप गेचे (चल्ला)	अरक (लसुन)	अम्ब्याक (आँप)
आम्जि (जाबी)	इनङ (आँखा)	गिलाङ टाप (कालिज)	इपन (मकै)	वन (गिलाङ)
इङ (घाम)	हाक (पात)	काँवर (हलुको)	कासि/कासिगि (सेतो)	
सोक्सोडि/सोक्सोगरम (कालो)			खरुगन/खरुन/फुरलुङ (रातो)	

पाठ - ५

चु/चि/चिउ (छ), काउ/खाइ (छैन)

सोक्सोडि		कालो छ।
हरगुन		
कासिगिन	चि/चिउ/चु	
फुरलुङ		

डम्टु		अमिलो छैन।
ओलाङ		
आहाम	काउ/खाउ	
ओङनि		
हुङ्कै		

ना कासि चिउ — यो सेतो छ।

म्येहाक गेचे चि — राजाको केटाकेटी छन्।

हाकु इग चि

अभ्यास

१. कुसुन्डा भाषामा रङहरू के के छन् ?

क) ....

ख) ....

ग) ....

घ) ....

२. घर वरिपरि पाइने चीजहरू लेख्नुहोस् ?

क) ....

ख) ....

ग) ....

घ) ....

ङ) ....

३. काउ/खाऊ को प्रयोग गरेर ५ वटा नयाँ वाक्य बनाउनुहोस् ।

१. ....

२. ....

३. ....

४. ....

५. ....

पाठ – ६

गा/डा (मा)

	उहिगा		म घरमा बस्छु ।
	लाहाङगा		
चि	आको	साआन	
	आका		
	हुन्टु		

	उहिगा		म घरमा बस्दिनँ ।
	लाहाङगा		
चि	आको	साङन्वा	
	आका		
	हुन्टु		

यै उहिगा चि	बुबा घरमा हुनुहुन्छ ।
नसा टाङडा चि	माछा पानीमा छ ।
आगै उहिगा खाइ	कुकुर घरमा छैन ।
टोक गिलाङगा साङडान	हामी वनमा बस्यौं ।
राम हरि इगा सोक्दै	राम र हरि रुखमा चढे ।
हाकु इग चि	बाँदर रुखमा छ ।

अभ्यास

क) कुसुन्डामा लेख्नुहोस् ।

१. बाख्रा घरमा छ ।	१. ....
२. घरमा मान्छे थिए ।	२. ....
३. जाबीमा कोदालो छ ।	३. ....
४. रुखमा चरा छ ।	४. ....
५. वनमा रुख छ ।	५. ....
६. म घरमा छु ।	६. ....
७. तिमी पानीमा छौ ।	७. ....
८. ऊ वनमा गयो ।	८. ....

शब्दार्थ

डाङबै (झाँक्री)	डाङबैनि (झँक्रिनी)	याहुँन (गुरुङ)	याहुँन्नि (गुरुङनी)
खरकल (बाहुन)	खरखलि (बाहुनी)	कलङगु (जोगी)	कलुङगुनि (जोगिनी)
रक्सा (क्षेत्री)	रक्सिनि (क्षेत्रिनी)	इनोरट (थारु)	इनोरटनि (थरुनी)
इहङ (नेवार)	इहङनि (नेवार्नी)	एगम्बु (मगर)	एगम्बुनि (मगर्नी)
कोङडै (कामी)	कोङडैनि (कमिनी)		

पाठ – ७

चु डा (थियो), काउ/खाउ डा (थिएन)

उहि		घर थियो ।
गिलाङ		
नुङबा	चु डा	
महि		
आगै		

उहि		घर थिएन ।
गिलाङ		
नुङबा	काउ/खाउ डा	
महि		
आगै		

इस्ना इ काउ डा त्यहाँ रुख थिएन ।

अभ्यास

क) थियो प्रयोग गरी ५ वटा वाक्य बनाउनुहोस् ।

१. ....

२. ....

३. ....

४. ....

५. ....

ख) थिएन प्रयोग गरी ५ वटा वाक्य बनाउनुहोस् ।

१. ....

२. ....

३. ....

४. ....

५. ....

शब्दार्थ

टैना/टन्डिन (आज)	गोराक (भोलि)	कोटुराक (पर्सि)
टोकोन (अस्ति)	पेने/प्याना (हिजो)	इस्किन/इसि (साँझ)
ओङ्चा (दिउँसो)	गोराजे (बिहान)	यौजे (अहिले)
डबाक (अहिले)	पिन्डा (पहिले)	सम्बा (पछि)

पाठ – ८

डा (थियो)

न्येकोक दाङ डगै डा	बाजे दाङ जानुभएको थियो ।
भया खाजि गमन डा	भाइले भात खाएको थियो ।
बाइ उहिगा उगि डा	दिदी घर आउनुभएको थियो ।
गिना गमन डा	उसले खाँदै थियो ।

अभ्यास

क) डा को प्रयोग गरेर ५ वटा कुसुन्डा भाषामा वाक्य बनाउनुहोस् ।

१. ....

२. ....

३. ....

४. ....

५. ....

ख) चित्र हेरेर कुसुन्डामा लेख्नुहोस् ।

१.

....

२.

....

३.

....

४.

....

५

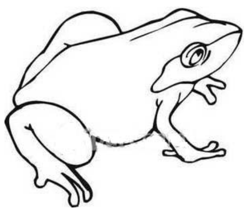

....

६.

....

पाठ – ९

अडि/आडन, अनि/आनन, अगि/अगन (ए/यो/यौँ)

चि	... अडि	टोक	... आडन
नु	... अनि	नोक	... आनन
गिना	... अगि/अगन		

चि कावर टुट म्यु आटन	मैले हलुको धनु काँण बनाएँ ।
गिना टाङ कोलागि	उसले पानी भऱ्यो ।
ना गिमि चि किलाअडि	यो पैसा मैले चोरेँ ।
टोक इपन टम्डान	....
गिना रुअगन	....

उन्डाडि	(मैले) देखाएँ ।	उन्डाडै	(हामीले) देखायौँ ।
उन्डानि	(तिमीले) देखायौ ।	उन्डानै	(तिमीहरूले) देखायो ।
उन्डागि	(उसले) देखायो ।	उन्डागै	(उनीहरूले) देखाए ।

शब्दार्थ

गिजाङ (शरीर)	हाङ (अनुहार)	इनौ (नाक)	इनङ (आँखा)
आटा (मुख)	ओक्चि (छाती)	उप्टो (घुँडा)	गुहु (हड्डी)
हाङकि (घाँटी)	इपि (टाउको)	येन (खुट्टा)	मुङ (राजा)
गिचि (काँडा)	गेचे (बच्चा)	गिपन/गेपन (भाषा)	अम्बा (मासु)
उसन्टि (केटी)	माक्चे (केटा)	डजि (दाउरा)	जिङ (तेल)
गिमि (पैसा)	लाहाङ (गाउँ)	लिगिन (सिस्नो)	कि (जुम्रा)

अभ्यास

क) कुसुन्डामा लेख्नुहोस ।

१. मैले घर बनाएँ ।	१. ....
२. ऊ वन गयो ।	२. ....
३. उसले लठ्ठी तान्यो ।	३. ....
४. हामीले पानी भऱ्यौँ ।	४. ....
५. तिमीले मादल बजायौ ।	५. ....

ख) नेपालीमा लेख्नुहोस् ।

१. चि हुलअडि	१. ....
२. टोक हुलआडन	२. ....
३. नु हुलअनु	३. ....
४. नोक हुलआनन	४. ....
५. गिना हुलअगि	५. ....
६. गिना मन्नि हुलअगक	६. ....

पाठ – १०

भूतकाल करण, आओ/आऊ (अकरण)

(चि) चगन	(म) गएँ।	च्याकाओ	(म) गइनँ।
(टोक) चिडान	(हामी) गयौँ।	चिडाओ	(हामी) गएनौँ।
(नु) नगन	(तिमी) गयौ।	नाकाओ	(तिमी) गएनौ।
(नोक) निडान	(तिमीहरू) गयौ।	निडाओ	(तिमीहरू) गएनौ।
(गिना) डगै	(ऊ) गयो।	डा काइ	(ऊ) गएन।
(गिना मन्नि) टैजि	(तिनीहरू) गए।	डा काइ	(उनीहरू) गएनन्।

टमन (मैले खाएँ)	चि टम्डाउ (मैले खाइनँ)
टम्डान (हामीले खायौँ)	टोक टम्डाउ (हामीले खाएनौँ)
नमन (तिमीले खायौ)	नु नम्डाउ (तिमीले खाएनौ)
नम्डान (तिमीहरुले खायौ)	नोक नम्डाउ (तिमीहरूले खाएनौ)
गमन (उसले खायो)	गिना गम्डाउ (उसले खाएन)
गम्डान (तिनीहरूले खाए)	गिना मन्नि गम्डाउ (तिनीहरूले खाएनन्)
चिप्डाउ (म सुतेन।)	चिप्डाउ (हामी सुतेनौँ।)
निप्डाउ (तिमी सुतेनौ।)	निप्डाउ (तिमीहरू सुतेनौँ।)
गिप्डाइ (ऊ सुतेन।)	गिप्डाइ (उनीहरू सुतेनन्।)**अभ्यास**

क) कुसुन्डामा लेख्नुहोस्।

१. हामीले किन्यौँ।	१. ....
२. उसले किन्यो।	२. ....

३. तिमीले कपडा लगायौ ।   ३. ....

४. मैले बोलेँ ।   ४. ....

५. तिमी रोयौ ।   ५. ....

शब्दार्थ

ओडोक (छैन)	ओङने/ओङनि (ठूलो)	नुङबा गेच (बाच्छा)	ओचिगे (भूत)
पचे हाक (साग)	पाँयि (बादल)	पौचिन (थाकेको)	पसौ (कडा)
पयाँख (पराल)	पेङग्यु (छेपारो)	पङगा (माकुरो)	इस्टा (नजिक)
हि (सुँगुर)	गुलुङ (गोलो)	गलि (वालुवा)	घोलोक (भेँडा)
घैनि (बाक्लो)	म्याक (बाघ)	काइ (हावा)	गुबेन (काठ)

पाठ – ११

नटि (को) प्रश्नार्थक

नु नटि	तिमी को हौ ?
गिना नटि	त्यो को हो ?
चि नटि	म को हुँ ?
नु नटि	तपाईं को हुनुहुन्छ ?
टोक नटि	हामी को हौं ?
नोक नटि	तिमीहरू को हौ ?
नटि ना	यो को हो ?
नटि टा	यो के हो ?

अभ्यास

क) चित्र चिनेर लेख्नुहोस् ।

१.

....

२.

....

३.

....

४.

....

५.

....

६.

....

शब्दार्थ

फ्याक्सम (घोडा)	नुङबा/नुम्बा (गाई)	अजिकि (बाखा)	घोलोक (भेंडा)
महि (भैंसी)	पयेट (जुका)	कावै (स्याल)	अइचि (परेवा)
डँउरे (मैना)	गुइजि (कछुवा)	गिडाङ (चोप)	अहुन (पखेटा)

पाठ – १२

ग्या (इच्छाबोधक)

लिमिग्या	नाचोस् ।
बलग्या	झरोस् ।
सिपग्या	भित्र जाओस् ।
किसग्या	काटोस् ।
हुइग्या	उडोस् ।
मबग्या	सुनोस् ।
गोग्या	मरोस् ।
बेम्या/बेमग्या	खसोस् ।

अभ्यास

क) ग्या को प्रयोग गरेर ५ वटा शब्दहरू लेख्नुहोस् ।

१. ....

२. ....

३. ....

४. ....

५. ....

ख) चित्रलाई कुसुन्डा शब्दमा लेख्नुहोस् ।

१.

....

२.

....

३.

....

४.

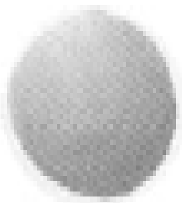

....

५.

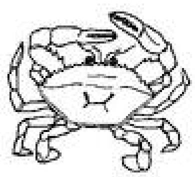

....

६.

....

शब्दार्थ

आगा (आऊ)	आजि (उसले भन्यो)	आन (पिसाब)
इचेट (निधार)	इनङ गि (परेला)	इडु (कलेजो)
इपि गुहु (खप्पर)	इनङ गिटाङ (आँसु)	एयङ (ढाड)
कपाङ (बेसार)	कपाङ बयो (पहेँलो)	काइपु (टोकरी)

पाठ – १३

नन/नटन (के) प्रश्नार्थक

नन गिना	त्यो के हो ?
नन ना/टा	यो के हो ?
नन्डा नटन अनि	तपाईलाई के भयो ?

अभ्यास

क) चित्रलाई कुसुन्डामा लेख्नुहोस् ।

१. यो के हो ?

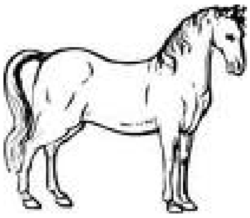

....

२. यो के हो ?

....

३. यो के हो ?

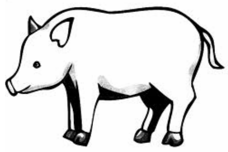

....

४. यो के हो ?

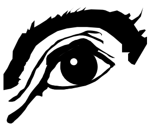

....

५. यो के हो ?

....

६. यो के हो ?

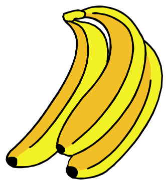

....

शब्दार्थ

साट (काइँयो)	काम्चि (शिरानी)	फिरुटन (भरिएको)	फ्यालम (नरम)
नन (के)	नटन (के)	नटिये (कसको)	काउलि (देउता)
काक (विष)	टा (यो)	ना (यो) नटि (को)	पिन्डा डुक्चि (जेठो छोरो)
काइम्यु (पाती)	कापु (काफल)	काया (भलायो)	कोकि (सुस्केरा)

पाठ – १४

हाना (कहाँ) प्रश्नार्थक

निगि उहि हाना	तपाईको घर कहाँ हो ?
चियि उहि हाना	मेरो घर कहाँ हो ?
हाना चिउ	कहाँ छ ?
नु हाना नाकान	तिमी कहाँ जान्छौ ?
नु हाम्पे नाकान	तिमी कता जान्छौ ?
नु टन्डिन हाना नाकान	तपाई आज कहाँ जानुहुन्छ ?
नि उहि हाम्पे	तपाईको घर कहाँ हो ?

अभ्यास

क) कुसुन्डामा उत्तर लेख्नुहोस् ।

१. दाउरा कहाँ हुन्छ ?

....

२. तपाइँको घर कहाँ छ ?

....

३. पानी कहाँ छ ?

....

४. म कहाँ गएँ ?

....

५. ऊ कहाँबाट आयो ?

....

ख) चित्र हेरेर कुसुन्डा शब्द लेख्नुहोस् ।

१. 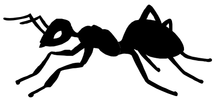

२.

३

कमिला रुपैयाँ मौरी

....

शब्दार्थ

कोन्डोक कोन्डोक (फरक)	गन्जि (गन्ध)	गहि (घाउ, खटिरा)
गुहुमासि (रक्तमासी)	गिबाङ (मीत)	गिबाङनि (मीतिनी)
जा डिमि (आगोको धुँवा)	ग्वामे (उपिसा)	जकौं (टिमुर)
जिङ (तोरीको तेल)	जिबेजि (बराबर)	जौंक (लिखा)
टाक्चे (केटाकेटी)	ठवा (ठाउँ)	नुमै (तल)
प्याकाइ/प्याहाइ (पहिले)	पयाँख (पराल)	नेब्जु (पुर्खा)

पाठ – १५

अगो (आज्ञार्थक)

औभाङअगो	प्वाल बनाऊ ।
आनअगो	पिसाब गर ।
औलअगो	बेच ।
जाअगो	किन ।
लिमिअगो	नाच ।
भोर्लअगो	उमाल ।
डोङजिअगो	मादल बजाऊ ।
गेपनअगो	कुरा गर ।
काइठ्वाअगो	जम्मा होऊ ।
सोकअगो	चढ ।
टाङ बा आइगा	पानी पनि ल्याऊ ।

अभ्यास

क) कुसुन्डा बनाउनुहोस् ।

१. रुखमा चढ ।	१. ....
२. कुखुरा बेच ।	२. ....
३. जमिनमा दुला बनाऊ ।	३. ....
४. पानी भर ।	४. ....
५. दाउरा बोक ।	५. ....

ख) नेपालीमा लेख्नुहोस् ।

१. आबिअगो	१. ....
२. रुअगो	२. ....
३. ढुँङअगो	३. ....
४. पुम्बाअगो	४. ....
५. मबअगो	५. ....

शब्दार्थ

कोटु उहि (गुँड)	सिजाङ (जाँड)	काउजि (कुहिएको)
कावै (स्याल)	रन्टा (पिङ)	सँउलि (सल्ला)
सुटा (धागो)	सै (भालु)	सम्बा (पछि, पछाडि)
साआम (तारा)	चिनु (टेँडुको रुख)	टाक्सि (केटाकेटी)
घरौ टाङ (रक्सी)	चमक (छटके)	ट्वि (मौरी)
टु (धनुष)	टोल्डोक (माड)	ट्वि गिडाङ (मह)
डँउरे (मैना)	डाङबै (झाँक्री)	म्यु (काण, काँड)

पाठ – १६

नन (कस्तो) प्रश्नार्थक

गिना नन चि	ऊ कस्तो छ ?
चि नन चिउ	म कस्तो छु ?
नु नन चिउ	तपाइँ कस्तो हुनुहुन्छ ?

अभ्यास

क) कुसुन्डामा उत्तर लेख्नुहोस् ।

१. केरा कस्तो हुन्छ ?

....

२. रुख कस्तो हुन्छ ?

१. ....

२. ....

३. ....

४. ....

५...

उल्टो जोडा मिलाउनुहोस् ।

हुङकै	वेन
कोलोम	ओङने
पुहुट	फोक्टोक
घोब्बा	खङगु
इस्टा	माक्चे
एसन्टि	हुन्टु

शब्दार्थ

कापु (काफल)	डुम (माटो, भूमि)	पवि (बाँस)
एम्प्लाक (बोक्सी)	ग्वा (अण्डा)	विइठु (चिप्लो)

वाङ (जूनकिरी)	हाङकि (घाँटी)	हाक (चिठी, किताब)
हुकि (नुन)	कपोजङ (सुन)	घसा (कक्कड)
बाङजा (बाहिर)	बेहो (सुपो)	बेन (काँचो, नपाकेको)
ब्वाँक (गाँड)	मडुङ (पसिना)	माख (सपना)
मामे (रोटी)	मालु (टोपी)	माङलाङ/माङ (गीत)
मिजुट (कान्छो)	मिजार (जेठो)	गुबे (नाइके, मुखिया)
मैचि (बयर)	मैमि (चिन्ता)	म्येका (एक्लै)
याका/हेका (दुम्सी)	येबु (तरुल)	रन्टा (पिङ)

पाठ – १७

ये (ले)

काइये इ हैलाङअगन	हावाले रुख हल्लायो ।
नुम्बाये घाँस गमन	गाईले घाँस खायो ।
कोल्लये किसअगन	खुकुरीले काट्यो ।

अभ्यास

क) कुसुन्डामा लेख्नुहोस् ।

१. रामले घर बनायो ।	१. ....
२. हरिले मासु खायो ।	२. ....
३. श्यामले पिट्यो ।	३. ....
४. दिदीले गुलियो दिनुभयो ।	४. ....
५. आमाले फकाउनु भयो ।	५. ....

ख) नेपाली शब्दलाई कुसुन्डामा लेख्नुहोस् ।

लामो	....	दाउरा	....	मह	....
राम्रो	....	अग्लो	....	पात	....
आँखा	....	लोखर्के	....	छेपारो	....
तातो	....	चिसो	....	माथि	....

शब्दार्थ

नेप (बाजे)	न्या (बजै)
नोकोक (मावली बाजे)	नोकोक न्या (मावली बजै)
यै (बुवा)	माइ (आमा)

यैमिजार (ठूलो बुबा)	माइमिजार्नि (ठूलीआमा)
यैमला (माइलो बुबा)	मैमलि (माइलीआमा)
यैसाइला (साइला बुबा)	मैसाइलि (साइलीआमा)
याकान्छा (कान्छा बुबा)	माकान्छि (कान्छीआमा)
नाकाम (मामा)	न्याङबि (माइजू)
बुडुन (ससुरा)	बुजा (सासू)
माम (दाजु)	मन्जि (भाउजू)
डुइ (लोग्ने)	न्याङडि (श्रीमती)
भया (भाइ)	बयि (बुहारी)
बाइ (दिदी)	मन्डि (भिनाजु)
बिनै (बहिनी)	
गेसाला (साला)	गेसालि (साली)
डुक्चि (छोरा)	निङचि (छोरी)

पाठ – १८

गिना गमन	उसले खायो ।
गिना गम्डान	तिनीहरूले खाए ।
गिना डाहाट गम्डान	तिनीहरू तीन जनाले खाए ।
मन्नि गम्डान	धेरैले खाए ।
चि अम्बा टमन	मैले मासु खाएँ ।
मै लिमिजि	आमा नाच्नु भयो ।

हुइगिन (फोहोर)	आन (पिसाब)	ब्या (पिरो)
जै (खरानी)	याङ (दिसा)	पयेट (जुका)

शब्दार्थ

लाहाङ (गाउँ)	निउ (गाउँले)	लिमि/लैमा (नाच)
वोहा टाप (घरको कुखुरा)	सम्टोक (लोखर्के)	सकोक (कराल, खोटो)
साकाम (चुके मुसा)	साट (काइँयो)	सिङकि (चिल)

पाठ – १९

ना/अना (बाट)

न्याबि रोल्पाना उगि	फुपू रोल्पाबाट आउनुभयो ।
म्याक गिलाङ्गना उगि	बाघ वनबाट आयो ।
बस काठमान्डुअना ओटान्जि बेन	बस काठमाडौँबाट आउँदैछ ।
उहि अना अगा	घरबाट आऊ ।
टाङ अना न्याँअगो	पानीबाट झिक/हटाऊ ।

अभ्यास

क) कुसुन्डामा लेख्नुहोस् ।

१. घरबाट बाहिर आऊ ।	१. ....
२. बिहानबाट पानी पर्‍यो ।	२. ....
३. खुकुरीले हात काट्यो ।	३. ....
४. ऊ सुर्खेतबाट आयो ।	४. ....
५. हामी रुखबाट झर्‍यौँ ।	५. ....

ख) चित्र हेरेर लेख्नुहोस् ।

१.

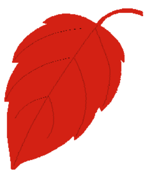

....

२.

....

३.

....

४.

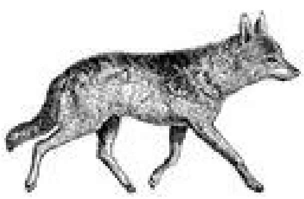

....

५.

....

६.

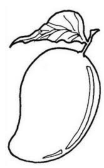

....

पाठ – २०

असि (कति)/असाइ (कहिले)/असा (कसरी)

नुमा उहि असि चिउ	तिमीसँग कति घर छन् ?
चिमा उहि कास्टि चिउ	मसँग एउटा घर छ।
इस्ना असि मन्नि निउ चिउ	त्यहाँ कति धेरै मान्छे छन् ?
नु उहि असाइ न्वाहान	तिमी घर कहिले आउँछौ ?
नि डुक्चि असि बस अनि	तपाईको छोरा कति वर्षको भयो ?

अभ्यास

क) कुसुन्डामा लेख्नुहोस्।

१. ऊ कहिले आयो ?	१. ....
२. तपाई कति वर्ष हुनुभयो ?	२. ....
३. तपाईले कसरी लेख्नुभयो ?	३. ....
४. हाम्रो कति वटा घर छ ?	४. ....
५. तिमीले कसरी खायौ ?	५. ....

शब्दार्थ

कास्टि (एक) डुखु (दुई) डाहाट (तीन) पिगु (चार)

पाङजाङ (पाँच) छ गुटा (छ) टोक जिङङा (हामी दुई)

टोक पिगु (हामी चार) टोक मन्नि (हामी धेरै) नोक जिङङा (तिमीहरू दुई)

नोक पाङजाङ (तिमीहरू पाँच) नोक मन्नि (तिमीहरू धेरै) लाङटे (जस्तो, जस्तै)

पाठ – २१

करण/अकरण

करण	अकरण
१. चि चाकान/चाहान (म जान्छु)	१. चि चवा/चौवा (म जान्नँ)
२. टोक चिटनान (हामी जान्छौँ)	२. टोक चवा (हामी जाँदैनौँ)
३. नु नाकान/न्याहान (तिमी जान्छौ)	३. नु निवा/निँउवा (तिमी जाँदैनौ)
४. नोक निटनान (तिमीहरू जान्छौ)	४. नोक निट्टो (तिमीहरू जाँदैनौ)
५. गिना डाकान्जि (ऊ जान्छ)	५. गिना डवा (ऊ जाँदैन)
६. गिना टाकान्डै/टाहान्डै (उनीहरू जान्छन्)	६. गिना टवाटोक (उनीहरू जाँदैनन्)

अभ्यास

(क) वनमा पाइने विभिन्न रुख र जनावरको बारेमा ८ वटा वाक्य लेख्नुहोस् ।

१. ....

२. ....

३. ....

४. ....

५. ....

६. ....

७. ....

८. ....

पाठ – २२

अयिन (आज्ञार्थक अकरण)

पोक्लाअगो	पोक्लाअयिन (ननुहाऊ)
डाङबाअगो	डाङबाअयिन (नखोज)
पुम्बाअगो	पुम्बाअयिन (नपिट)
पोक्लाअगो	पोक्लायिन (ननुहाऊ)
किसाअगो	किसाअयिन (नकाट)
उन्डाअगो	उन्डाअयिन (नदेखाऊ)
टोबाअगो	टोबाअयिन (नसिलाऊ)

अभ्यास

क) आज्ञार्थक अकरण बनाउनुहोस् ।

१. रुअगो	१. ....
२. आबिअगो	२. ....
३. ह्योकअगो	३. ....
४. म्याकअगो	४. ....
५. टुलअगो	५. ....

पाठ – २३

मा (सँग)

चि मा कोल्लि चि	मसँग खुकुरी छ ।
भयामा उहि चिउ	भाइसँग घर छ ।
गिनामा मन्नि गिमि चिउ	उसँग धेरै पैसा छ ।
चिबा नुमा सुर्खेत चाहान	म पनि तिमीसँग सुर्खेत जान्छु ।
यै चि माइ चि टिगि गिपन अगन्जि	बुबा हुनुहुन्छ, आमा हुनुहुन्छ हाम्रो कुरा गर्नुहुन्छ ।

अभ्यास

क) नेपालीमा लेख्नुहोस् ।

१. चि मा कास्टि चिउ	१. ....
२. नु मा असि चिउ	२. ....
३. चि मा गिमि चि	३. ....
४. टोक मा यबु चि	४. ....
५. गिना मा हाक चिउ	५. ....

ख) कुसुन्डामा लेख्नुहोस् ।

१. हामीसँग बाख्रा छ ।	१. ....
२. भातसँग मासु छ ।	२. ....
३. तपाईसँग घोडा छ ।	३. ....
४. पानीसँग नुन छ ।	४. ....
५. तिमीसँग भेँडा छ ।	५. ....

पाठ – २४

विशेषण

फोक्टोक/घोब्बा/लङकै/सिब/मलाङ/गुजाङ/मन्नि

ना उन लङ्का चिउ	यो बाटो लामो छ।
म्याक्गिचे हुङकै चि	बिरालो सानो छ।
ना इ घोब्बा चिउ	यो रुख अग्लो छ।
चि मन्नि मसुचिन	म धेरै बोल्छु।

अभ्यास

क) कुसुन्डामा लेख्नुहोस्।

१. घर टाढा छ।	१. ....
२. बोरा हलुको छ।	२. ....
३. मकै थोरै छ।	३. ....
४. आँप मिठो छ।	४. ....
५. घर होचो छ।	५. ....
६. पानी चिसो छ।	६. ....
७. दिदी धेरै अग्ली छिन्।	७. ....
८. बाघ नजिक छ।	८. ....
९. माटो फोहोर छ।	९. ....
१०. ऊ ढिलो आयो।	१०. ....

शब्दार्थ

मन्नि (धेरै)	गुजाङ (थोरै)	ओङनि (ठूलो)	हुङकै (सानो)
वेयन/वे (राम्रो)	ओलाङ (मिठो)	हुन्टु (टाढा)	इस्टा (नजिक)
सिब (छिटो)	कोलोम (नराम्रो)	कावर (हलुको)	घोब्बा (अग्लो)
फोक्टोक (होचो)	लङ्का (लामो)	सिब/सिबा (चाँडै, छिटो)	

पाठ – २५

अङु/अङक/अनु/अनक/अगु/अगक (नेछु/नछौ/नेछ/नेछन्)

चि	आबि	अङु	मैले भारी बोक्नेछु।
टोक		अङक	
नु		अनु	
नोक		अनक	
गिना		अगु	
गिना मन्नि		अगक	

नि इपन आबिअङु — तिम्रो मकै मैले ल्याई दिनेछु।

चि मुङ अङु

टोक निखअङक

गिना चाय हुलअगु

अभ्यास

क) नेपालीमा लेख्नुहोस्।

१. चि ढुँङअङु — १. ....

२. टोक ढुँङअङक — २. ....

३. नु ढुँङअनु — ३. ....

४. नोक ढुँङअनक — ४. ....

५. गिना ढुँङअगु ५. ....

६. गिना मन्नि ढुङअगक ६. ....

ख) कुसुन्डा बनाउनुहोस् ।

१. हामी बोल्नेछौँ । १. ....

२. तिमी बोल्नेछौ । २. ....

३. म बोल्नेछु । ३. ....

४. तिमीहरू बोल्नेछौ । ४. ....

शब्दार्थ

हान्टि (पटुका)	हाना (बोरा)	हिलाङ (रिठा)
हुइगिन (फोहोर)	हुकि आम (नुनिलो)	हुग्याङ (कोदालो)
हुलन (भान्से)	ह्यो (आँपको खोया)	होमिटा (दुइ बहिनी)

पाठ – २६

अनुच्छेद

गिजी नसा गिजी अबोक गिजी गिना । नटन नटन गोलोङ अबोक गोलोङ अबोक गिजी । टैसा चिडान टैसा साङ्डान मालिमा आँवा काचि चिप्डान न्या ।

(उसले ल्यायो, माछा ल्यायो, तरकारी ल्यायो उसलाई । के, के गोलो तरकारी गोलो तरकारी ल्यायो । हामी यहाँ आयौँ, यहाँ बस्यौँ, माइलीसँग बजै नातिनीभित्र सँगै सुत्यौँ ।)

अगा बाअँजा । बाअँजा अगा गिपन आडि । अगा गिपन आडि होमिटा । पैभब्टो, पैभब्टो हाङ्नु टैसा चि इस्टा ।

(बाहिर आऊ । बाहिर आऊ कुरा गरौँला । आऊ दुई बहिनीले कुरा गरौँला । कपडाले ढाकेर यहाँ मेरो छेउमा बस्नुहोस् ।)

अभ्यास

क) घरमा पाइने १० वटा सामग्री उल्लेख गरी वाक्य बनाउनुहोस् ।

१. ....

२. ....

३. ....

४. ....

५. ....

६. ....

७. ....

८. ....

९. ....

१०. ....

ख) ५ वटा जनावरको नाम कुसुन्डामा लेख्नुहोस् ।

१. ....

२. ....

३. ....

४. ....

५. ....

पाठ – २७

नोङजे/आङजे/नोआँजि/आँजि/आको (माथि), आका/आमै (मुनि, तल)

घर माथि छ।	
पानी तल छ।	

अभ्यास

क) कुसुन्डामा लेख्नुहोस्।

१. हामी पहाड माथि छौँ। १. ....

२. घरको तल तरुल छ। २. ....

३. चरामाथि उड्छ। ३. ....

४. बाँदर रुखमाथि छ। ४. ....

५. बाटो तल छ। ५. ....

पाठ – २८

इस्टा (छेउमा)

टैसा (यहाँ)   इस्ना (त्यहाँ)   सापे (त्यता)   टापे (यता)

सापे चगन   म त्यता गएँ ।

अभ्यास

क) चित्र हेरेर कुसुन्डामा वाक्य बनाउनुहोस् ।

१.

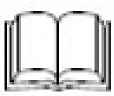

....

२.

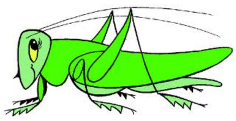

....

३.

....

४.

....

५.

....

६.

....

७.

....

८.

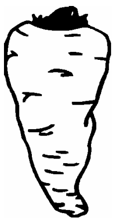

....

९.

....

पाठ – २९

गिपन लम्बाअगो माइ, गिपन यैगिअगो
गिपन यैगिअगो यै, गिपन यैगिअगो
टाक्सीडा गिम्जी गिपन लम्बाअगो
गिम्जी टाक्सीडा गिम्जी गिपन मुसुटो स्वट्टै यैमाइ काम चि ।
(*भाषा सिकाऔँ आमा, भाषा बचाऔँ*
भाषा बचाऔँ बाबा, भाषा बचाऔँ
सन्तानलाई आफ्नो भाषा बोल्न सिकाऔँ
सन्तानलाई आफ्नो भाषा बोल्न सिकाऔँ
आफ्ना सन्तानलाई मातृभाषा बोल्न सिकाउनु प्रत्येक आमाबाबुको कर्तव्य हो ।)

कास्टी गिपन गिपनआटन्बा गिम्जी गिपन मुसुचिडान
उङ्टोक लाअँटे माङ गिम्जी माङ मुसुचिडान
इडाङ बुङ 'खाजी' इजी पसौ 'टाङ'
टिगी गिपनमा यैगी टोक यैगिचिडाक
गिम्जी टाक्सीडा गिम्जी गिपन मुसुटो स्वट्टै यैमाइ काम चि ।
(*पहिलो बोली बोल्दा पनि आफ्नै भाषा बोल्यौँ*
सारङ्गीको धुनजस्तै आफ्नै भाका खोल्यौँ
भोक लाग्दा 'खाना' भन्यौँ, तिर्खा लाग्दा 'पानी'
हाम्रो भाषासँगै बाँच्छ हाम्रो जिन्दगानी
आफ्ना सन्तानलाई मातृभाषा बोल्न सिकाउनु प्रत्येक आमाबाबुको कर्तव्य हो ।)

अभ्यास

क) वनको बारेमा दुई अनुच्छेदमा लेख्नुहोस् ।

पाठ – ३०

वर्ण चिनारी

(क) स्वर वर्ण

इ		उ
	अ	
ए	आ	ओ

(ख) व्यञ्जन वर्ण

प	ट		क	(क)
फ	ठ		ख	(ख)
ब	ड		ग	(ग)
भ	ढ		घ	(घ)
	स			
	च			
	छ			
	ज			
	झ			
म	न		ङ	
	ल			
	र			
व		य		

शब्दार्थ

कुसुन्डा भाषा	नेपाली भाषा
अगै	कुकुर
अजिकि	बाखा
अम्बा	मासु
अम्ब्याक	आँप
अरक	लसुन
अवटा	ढोका
आन	पिसाब
आका	तल
आमै	तल
इ	रुख
इङ	सूर्य
इङगाउ	रात
इजङ	जिब्रो
इडाङ	भोक
इनङ	आँखा
इनङ गेचे	आँखाको नानी
इनौ	नाक
इपन	मकै
इपि	टाउको
इपि गि	क्पाल
इमा	बारी
इस्ना	त्यता
उन	बाटो
उप्टु	घुँडा
उसन्टि	केटी
उहि	घर
ओक्चि	छाती
ओङ्चा	दिउँसो
ओङटाङ	सुल्पा
ओङ्ने	ठूलो
ओडोक	छैन
ओलाङ	मीठो
कपाङ	बेसार
कपाङ बयो	पहेँलो
कफेरा	फेरि

कुसुन्डा भाषा	नेपाली भाषा
काइ	हावा
काइटा	अरू
काउ	छैन
काउलि	देउता
काचे	गङगटो
काचे गुम्बु	बिच्छी
काजि	भात
काटौ	तीतो
काम्चि	सिरानी
कावर	हलुको
कास्टि	एक
कासा	साज
कासि	सेतो
कि	जुम्रा
कोयु	सुसेली
कोलुमु	उल्लु
कोलोम	नराम्रो
खङगु	चिसो पानी
खरगुन	रातो
खाइया	डर
गिचि	काँडा
गिजाङ	शरीर
गिजि	नम
गिना	ऊ, त्यो
गिपन	भषा
गिपान	फूल
गिम्चि	साथी
गिम्जि	आफैँ
गिसि	मोटो
गेमट	पेट
गोटोङ	झोल
गोराक	भोलि
ग्या नुङबा	गोरु
ग्वा	अण्डा
घरौ	तातो

कुसुन्डा भाषा	नेपाली भाषा
घसा	कक्कड
घै/गहि	घाउ
चि	म
जगल	बुढी महिला
ज	आगो
जाङजा	वन मान्छे
जै	खरानी
टनिन	आज
ट्वि	मौरी
टाङ	पानी
टाप गेचे	चल्ला
टु	सर्प
टोक	हामी
ठवा	ठाउँ
डजि	दाउरा
डबाक	अहिले
डाहाट	तीन
डुइ	लोग्ने
डुक्चि	छोरा
डुखु	दुई
डुम	माटो
ढैया	बुढो
नटि	को
नटिये	कसको
नसा	माछा
निकु	चन्द्रमा
निङ्गिचे	छोरी
नु	तिमी
नोक	तिमीहरू
नोकोक न्या	मावली बजै
नोङजे	माथि
नोङबा	गाई
न्या	बज्यै
न्याकाम	ममा
पङगा	माकुरो
पाङजाङ	पाँच
पिगु	चार

कुसुन्डा भाषा	नेपाली भाषा
पेङग्यु	छेपारो
पेनि	हिजो
पैजि	कपडा
पाङजाङ	पाँच
फुरलुङ	रातो
फोक्टोक	होचो, छोटो
फ्याक्सम	घोडा
फ्यालम	नरम
बच्छे	ठूलो
बाङजा	बाहिर
बिकि	कमिला
भुइयाँख	सुर्तीको पात
भया	भाइ
मन्नि	धेरै
मलाङ	ढिलो
म्हि	भैँसी
माइ	आमा
माख	सपना
माङलाङ	गीत
माम	दाजु
मामे	रोटी
मालु	टोपी
मुङ/मोङ	राजा
म्याक	बाघ
यबु	तरुल
याङ	दिसा
याखौ	चिसो मौसम
युङसुङ	पुच्छर
येन	खुट्टा
यै	बुबा
योलाक	नरम
योवन	पाकेको
यौ	कान
लङका	लामो
लपा	रगत
लिगिन	सिस्नो
लिङवा	गह्वङगो

कुसुन्डा भाषा	नेपाली भाषा
वेन	राम्रो
साआम	तारा
साट	काइँयो
साबे	त्यता
सिजाङ	जाँड
सुटा	धागो
सै	भालु
सोक्सोगरम	कालो

कुसुन्डा भाषा	नेपाली भाषा
स्वट्टै	सबै
हाक	पात
हाक गिमि	नोट, पैसा
हाङ	अनुहार
हि	सुँगुर
हुकि	नुन
हुकि आम	नुनिलो
हुन्टु	टाढा